

SÛFÎ ARAŐTIRMALARI SUFİ STUDIES

Sûfî Araştırmaları - Sufi Studies
Cilt/Volume: 8 Sayı/Issue: 16 Yaz/Winter 2017
ISSN 2146-1449

Yılda iki sayı yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
Sûfî Araştırmaları-Sufi Studies
Mevlânâ Düşüncesi Araştırmaları Derneği'nin yayın organıdır.

ŞÂH SULTÂN TEKKESİ'NİN TASAVVUF TARİHİNDEKİ SEYRİ**

The History of Shah Sultan Lodge in the History of Mysticism

Nuran ÇETİN**

ÖZ

Kültür ve medeniyet tarihimizin önemli kurumlarından olan tekkeler, uzun yıllar Osmanlı toplum hayâtında belirleyici rol üstlenmiştir. Tekkeler topluma sundukları kültürel, dînî, ahlâkî katkılarında dolayı genel itibâriyle Osmanlı Devleti tarafından desteklenmiştir. Osmanlı sultânları, devlet ricâli ve hanım sultânların İstanbul, Anadolu ve Rumeli'nin muhtelif yerlerine tekke inşâ etmeleri, bu desteğin en somut kanıtıdır. Şâh Sultân Tekkesi bu husûsa dâir örneklerden birini teşkil etmektedir. Nitekim kurucusunun adı ile anılan tekke, Yavuz Sultân Selim'in kızı, Kânûnî Sultân Süleymân'ın kız kardeşi, meşhur sadrâzamlardan Lütfî Paşa'nın hanımı, bir müddet Merkez Efendi'nin de eşi olan Şâh Sultân tarafından XVI. Yüzyılda yaptırılmıştır. Bununla birlikte söz konusu tekke, Halvetiyye tarikatının Sünbüliyye kolunun şeyhi "Merkez Efendi" yani Mûsa Muslihuddîn Efendi adına inşâ edilmiş olması ile de önem arz etmektedir. Çünkü adı geçen tekke, Şâh Sultân'ın Merkez Efendi ile tanışması sonrasında binâ edilmiştir. Bununla birlikte Merkez Efendi ve Şâh Sultân'ın maddî ve mânevî katkıları, Halvetiyye'nin Sünbüliyye kolunun İstanbul'da yayılmasına vesile olmuştur.

* Makalenin Geliş Tarihi: 19 Mayıs 2017.

Makalenin Kabul Tarihi: 23 Haziran 2017.

* Bu çalışma, *Eyüp Tekkeleri* adıyla Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Tasavvuf Anabilim Dalı'nda tarafımdan yazılan yayınlanmamış doktora tezinin bazı bölümlerinden yararlanılıp genişletilerek ve gözden geçirilerek makâle hâline getirilmiş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, nuran.cetin@amasya.edu.tr. orcid.org/0000-0001-5763-9815.

Bu makâlede, kuruluşundan itibâren Sünbüliyye tarîkatına bağlı olarak faaliyet gösteren Şâh Sultân Tekkesi'nin kuruluşu ve târihi seyri ele alınacaktır. İki bölümden oluşacak olan makâlenin birinci kısmında tekkenin kurucusu Şâh Sultân'ın tasavvufa meyiletme süreci, ikinci kısımda ise adı geçen tekkede şeyhlik yapanlar tanınmaya çalışılacaktır. Sonuç kısmında ise konuyla ilgili değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şâh Sultân Tekkesi, Eyüp, dergâh, tasavvuf, Sünbüliyye.

ABSTRACT

Lodges, i.e. the Islamic Monasteries were one of the important institutions of our culture and civilization, and had definitive roles in Ottoman social life for many years in the past. In general, these lodges were supported by the Ottoman State because of their cultural, religious and moral contributions to the society. Ottoman Sultans, statesmen and lady sultans established many lodges in several places in Istanbul, Anatolia and Rumeli which is the most concrete proof of this support. In this respect, Shah Sultan Lodge is one of these many lodges. This lodge is called with the same name of its founder, and was built by Shah Sultan, who was the daughter of Yavuz Sultan Selim, sister of Sultan Suleiman the Magnificent, the wife of famous Grand Vizier Lütfî Pasha, and later, the wife of Merkez Efendi in XVI. Century. However, this lodge is also important in that it was built in the name of "Merkez Efendi" in other words, Musa Muslihüddin Efendi, who was the Sheikh of Sunbuliyye Branch of Halvetiyye Cult in those times, because it was built after Shah Sultan met Merkez Efendi. In addition to these, the spiritual and material contributions of Merkez Efendi and Shah Sultan caused the spread of Sunbuliyye Branch of Halveti Cult in Istanbul.

In this review, the establishment and history of Shah Sultan Lodge, which acted together with the Sunbuliyye Branch of Halveti Cult from its early establishment, will be examined. The review will consist of two sections. In the first section, the process in which Shah Sultan, who was the founder of the lodge, became inclined to mysticism will be explained; and in the second section, the sheiks in this lodge will be introduced. In the results section, an assessment on the topic will be made.

Keywords: Shah Sultan Lodge, Eyüp, Islamic monastery, sufizm, Sunbuliyye.

Giriş

Osmanlı'nın kuruluşundan itibâren tekkeler, dîni, siyâsî, iktisâdî, ahlâkî pek çok alanda faaliyet yürütmüşlerdir. Tasavvufî hayâtın ayrılmaz bir parçası olan tekkeler, toplumu mânevî yönden geliştirmeyi hedef edinen sosyal kurumlardır. Belirtilen amacı gerçekleştirmek üzere kurulan müesseseler arasında Şâh Sultân Tekkesi

de yer almaktadır. Mezkûr dergâhın bânisi Şâh Sultân, Osmanlı'nın Yükselme döneminde yaşayan hanım sultânlardan biridir. O, ekonomik ve siyâsal gücü ile İstanbul'un muhtelif yerlerinde hayır eserleri tesis etmiştir. Nitekim İstanbul'un güzîde semti Eyüp Sultân'da inşâ ettirdiği ve kendi adını taşıyan tekke bunlardan biridir.¹

Osmanlı'nın kurulduğu yıllarda Şeyh Edibâli ile başlayan devlet adamları üzerindeki meşâyihın mânevî tesiri, ilerleyen yıllarda karşılıklı değer görme ve destek olma anlayışına dönüşmüştür. Özellikle sultânların, hânedân mensûplarının tekke yaptırmış olmaları, bu ilginin en somut örneğidir. Bahse konu olan Şâh Sultân Tekkesi belirtilen husûsun önemli göstergelerinden biridir.

Bu makâlede, Eyüp sınırları içinde yer alan Şâh Sultân Tekkesi'nin kuruluşundan itibaren geçirdiği safhalar, ulaşılabilen kaynaklar dâhilinde incelenecektir. Yavuz Sultân Selim'in kızı (1512-1520), Kânûnî Sultân Süleymân'ın (1520-1566) kız kardeşi, Arnavut asıllı meşhur Sadrâzam Lütfî Paşa'nın eşi ve Merkez Efendi'ye intisâb eden Şâh Sultân tarafından yaptırılmış olması söz konusu tekkenin önemini arttırmaktadır. Bu anlamda Şâh Sultân tasavvufa meraklı hanım sultânlardan biridir.

A.Şâh Sultân'ın Tasavvufa İntisâbı

Şâh Sultân, mensûb olduğu Sünbülüyye tarîkatına maddî destek vererek muhtelif bölgelerde tekkeler inşâ ettirmiştir. Eyüp'te Haliç'in sâhil kenarındaki sarayının bahçesini bağışlayarak yaptırdığı kendi adıyla anılan Şâh Sultân Tekkesi bunlardan biridir.²

¹ Şâh Sultân Tekkesi'nin içinde zikredilen "Şâh" sözcüğü baş, kral, pâdişâh, sultân, reis, birinci gibi mânâlara gelmektedir. Tasavvufî anlamda ise sûfî, velî ve şeyhe bu isim verilmiştir. Meselâ, ilk sûfilerden Şâh Şucâ' Kirmânî bu unvanla anılmıştır. Özellikle Orta Asya ve Hindistan mutasavvıfları bu adı kullanmıştır. Meselâ, Şâh-ı Nakşbend gibi. Alevî Bektâşî edebiyâtında "Şâhım Ali", "Şâh-ı Merdân", "Şâh-ı Necef" gibi ifâdelere çok sık rastlanılmaktadır. Şark kültürü ve edebiyâtında da sıkça kullanılan bu kavram, genelde pâdişâh, melik, hükümdâr ve devlet yöneticileri için telaffuz edilmiştir. Bilindiği üzere İran devlet başkanları bu unvanı Şâh İsmail'den itibaren kullanmıştır. Osmanlı hânedânı da dünyâya gelen kız çocuklarına "Şâh" ismini vermeyi uygun görmüştür. Yavuz Sultân Selim (918-927/1512-1520), II. Selim (974-982/1566-1574), III. Mustafa (1171-1188/1757-1774), II. Mahmûd (1223-1255/1808-1839) gibi Osmanlı pâdişâhları "Şâh Sultân" ismini, kız çocuklarına vermiştir. Bahsi geçen konu ise Yavuz Sultân Selim'in kızı "Şâhî Sultân", "Devlet-Şâhî", "Şehzâde-Şâhî" gibi isimlerle anılan Sadrâzam Lütfî Paşa'nın eşi ve Kânûnî Sultân Süleymân'ın kız kardeşi Şâh Sultân'la ilgilidir. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay., 1999, s. 483-484; Nazif Öztürk, "Şâh Sultân veya Şâh Sultânlar", *Tarihî Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultân Sempozyumu*, İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yay., 2002, VI, s. 145; M.Çağatay Uluçay, *Pâdişâhların Kadınları ve Kızları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980, s. 32; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yahud Teşkere-i Meşâbir-i Osmâniyye*, I, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1308, s. 45.

² Hüseyin Ayyansarayî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1281, s. 256 vd.; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Ebrîyâ-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, 1348/1929, I-V, Süleymâniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr. 2305-2309, III, 270-271; Tahsin Yazıcı, "Fetihten Sonra İstanbul'da İlk Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemâleddin, Sünbül Sinân ve Merkez Efendi", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, II (1956), s.110-111; H. Fahrunnisa Ensari Kara, *İstanbul Metropoliten Alan Gelişme Sürecinde Bir Dîni, Kültürel Sosyal Yerleşim Merkezi-Eyüp*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1994, s. 87.

Şâh Sultân'ın intisâb ettiği Sünbüliyye tarîkatı, Halvetiyye'nin bir alt koludur. Sünbüliyye tarîkatı, XVI. Yüzyılda "Sünbül Sinân" adıyla tanınan Yûsuf b. Ali b. Kaya Efendi (ö.936/1529) tarafından kurulmuştur. İstanbul'daki ilk tarikatlardan olan Sünbülilik, II. Bâyezid döneminde (886-918/1481-1512) etkinliğini arttırmıştır. 892/1486 yılında Sadrâzam Koca Mustafa Paşa tarafından tahsîs edilen tekkede, Şeyh Sünbül Sinân'ın ilim ve irşâd faaliyetlerine başlaması ile Sünbüliyye, İstanbul'daki tarikatlar arasındaki yerini almıştır. Bu anlamda Koca Mustafa Paşa Tekkesi, Halvetiyye tarikatının âsîtânesi olarak kabul edilmiştir. Sünbül Sinân'ın 936/1529 yılında vefâtından sonra Koca Mustafa Paşa Âsîtânesi'nin meşihatını Merkez Efendi (ö.959/1551) üstlenmiştir. Merkez Efendi Kânûnî Sultân Süleymân'ın kız kardeşi Şâh Sultân ile evlenmiş ve bu evlilik vesilesi ile Şâh Sultân'ın desteğinde yeni kurulan tekkelerle söz konusu tarikat, geniş kesimlere yayılmıştır. Sünbüliyye tarîkatı, Balkanlar'da, Anadolu'da özellikle Amasya, Kütahya, Manisa ve Kastamonu gibi şehirlerde etkinlik göstermiştir.³

Tasavvufa ilgi duyan Şâh Sultân'ın, Halvetiyye tarikatının Sünbüliyye koluna mensûb Koca Mustafa Paşa Âsîtânesi şeyhi Merkez Efendi'ye (ö.959/1551)⁴ intisâb ettiği bilinmektedir.⁵ Hatta bu mânevî yakınlaşma bir süre sonra evlilikle sonuçlan-

³ Hür Mahmut Yücer, "Sünbüliyye", *DİA*, 38, İstanbul, 2010, s. 136-140.

⁴ Şâh Sultân'ın tasavvufa yönelmesine vesile olan Merkez Efendi'nin (ö.959/1551) adı Mûsâ ibn-i Mustafa b. Kılıç Bey b. Haydar olup, lakabı "Merkez Muslihiddîn", künyesi "Ebû Tâkî"dir. "Merkez Efendi" adıyla meşhûr olmuştur. Babasının adı Kılıçoğlu Muslihiddîn, büyük babasının adı Haydar'dır. Muhtemelen 868/1463-64 yılında Denizli'nin Sarhanlı köyünde doğmuştur. İlim tahsiline memleketinde başlamış, ardından Bursa'ya gitmiş ve icâzetini aldıktan sonra İstanbul'a gelmiştir. İslâmî ilimlerin yanında tıbbî bilimlerle de ilgilenen Merkez Efendi, "Mesir" denilen kırk bir çeşit baharattan yapılan macûn geliştirmiş ve Manisa'da bulunduğu esnâda bunu, her Nevruz yıl dönümünde halka dağıtmıştır. Şeyh Habib Karamânî'nin Merkez Efendi için kullandığı "Muslihuddîn olunuz" ifâdesinden sonra bu unvanla anılmıştır. Merkez Efendi, Karaman dönüşü Anadolu'da pek çok yer gezdikten sonra İstanbul'a gelmiştir. Koca Mustafa Paşa Dergâhı şeyhi Sünbül Sinân'a intisâb etmiştir. Etyemez Tekkesi şeyhi Emirzâde Efendi'nin kızı Hatice Hanım'la evlenmiştir. Sünbül Sinân 1529'da vefât edince Sünbüliyye tarikatının İstanbul'daki âsîtânesi olan Koca Mustafa Paşa Dergâhı'na Merkez Efendi potnişin olmuştur. Vefâtına kadar buradaki görevine devâm etmiştir. 959/1552 yılında 91 yaşında vefât eden Merkez Efendi İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde kendi adını taşıyan tekkenin türbesinde medfûndur. Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 268; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 257-258; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, IV, s. 363; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 268-269; Mahmud Cemâleddîn Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*, haz. Mehmet Serhan Tayşî, İstanbul: MÜİF Yay., 1993. s.461-468; Reşat Öngören, "Merkez Efendi", *DİA*, 29, Ankara, 2004, s. 200-202; Nihat Yörükoğlu, *Hafta Sultân ve Külliyesi*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1993, s. 156-158.

⁵ Adı geçen tekkeyi yaptırmadan önce Şâh Sultân'ın yaşadığı şöyle bir olay nakledilmektedir: Osmanlı Sadrâzamı Lütfî Paşa, Yanya Beyi iken hanımı Şâh Sultân'la Yanya'dan (Günümüzde Yunanistan sınırları içinde) gelirken, harâmiler yollarını kesmiş ve adamlarını öldürmüştür. Olayın vukû bulduğu esnâda Merkez Efendi zuhûr edip, kudret nazâriyle harâmilere bakınca hepsi dağılıp gitmiştir. Lütfî Paşa ve hanımı Şâh Sultân, Merkez Efendi'nin mânevî zuhûrâtıyla sağ-salim İstanbul'a geldiklerinde Merkez Efendi'ye intisâb etmiştir. Şâh Sultân, mensûb olduğu Sünbüliyye tarikatına maddî destek vererek muhtelif bölgelerde tekkeler inşa ettirmiştir. Eyüp Halîç sâhil kenârındaki sarâyının bahçesini bağışlayarak yaptırdığı kendi adıyla anılan Şâh Sultân Tekkesi bunlardan biridir. Mahmud Cemâleddîn Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*, s. 467; M.Asım Çalıköğlü, *Sünbül Efendi ve Merkez Efendi*, İstanbul, 1957, s. 37.

mıştır.⁶ Merkez Efendi'nin 959/1551 târihli vakfiyesinde buna dâir yer alan ifâdeler şöyledir: "...oğlum Ahmed Beyin vâlidesi Şâh Sultân b. Sultân Selîm Hân.." bu ibârelerden Şâh Sultân ile Merkez Efendi'nin evli oldukları, uzun süreli olmayan bu evlilikten Ahmed isminde bir çocuklarının dünyâyâ geldiği anlaşılmaktadır.⁷

Şâh Sultân'ın intisâb ettiği mürşidi Merkez Efendi, Koca Mustafa Paşa Tekkesi şeyhi Sünbül Efendi'den hilâfet almıştır.⁸ O, söz konusu tekkenin dışında Manisa'da bulunduğu dönemde Kânûnî'nin annesi Hafsa Sultân tarafından yaptırılan tekkede⁹ de postnişin olmuştur.¹⁰ Kânûnî Sultân Süleymân döneminde Korfu Adası'na yapılan sefere, ordu şeyhi olarak katıldığı rivâyet edilmiştir. Merkez Efendi, Son olarak Koca Mustafa Paşa Âsitânesi meşihatine tâyin edilmiştir. 959/1551 yılında 94 yaşında vefât eden Merkez Efendi, Fatih Câmii'nde kılınan cenâze namâzının ardından Zeytinburnu ilçesinde Mevlânâkapı dışındaki tekkeye defnedilmiştir.¹¹

Mehmed Süreyyâ Şâh Sultân hakkında, onun gâyet iffetli kişilikte olduğunu, Lütî Paşa'nın kötü bir durumunu işittiği için ondan ayrıldığı, Merkez Efen-

⁶ Emel Esin'in tespitine göre, muhtemelen 918-926/1512-1520 yılları arasında Merkez Efendi 48 ila 56 yaş arasında idi. Manisa'da ikâmet ettiği dönemde gerçekleşen bu evlilik dâimi olmamıştır. Merkez Efendi'den ayrılan Şâh Sultân, sonrasında 940-946/1533-1539 yılları arasında Lütî Paşa ile evli kalmış; fakat bu evliliği sâdece altı yıl sürmüştür. Şâh Sultân 940/1533 yılında Lütî Paşa ile İstanbul'a gelirken tekrar Merkez Efendi ile karşılaşmıştır. Şâh Sultân'la Merkez Efendi'nin evliliği hususunda kaynaklarda zikredilen diğer rivâyetler şöyledir: Hüseyin Vassâf, Lütî Paşa'dan boşandıktan sonra Şâh Sultân'ın Merkez Efendi ile evlendiğini ifade etmiştir. Ali Haydar Bayat ise aralarındaki yaş farkı nedeniyle bu evliliğin gerçekleşmediğini belirtmiştir. Merkez Efendi, 959/1551 yılında 94 yaşında vefât etmiştir. Emel Esin'e göre, Lütî Paşa ile Şâh Sultân'ın boşandığı 948/1541 yılında Merkez Efendi 83 yaşındadır. Ahmed Çelebi babasının vefâtıyla yerine geçtiğinde genç bir delikanlı olduğuna göre, Hüseyin Vassâf'ın zikrettiği Şâh Sultân'ın Lütî Paşa'dan boşandıktan sonra Merkez Efendi ile evlenmiş olması ihtimâl dâhilinde değildir. Merkez Efendi'nin oğlu ve halifesi Ahmed Çelebi, babasının vefâtından sonra Koca Mustafa Paşa Tekkesi'nde iki yıl postnişin olmuştur. Yerine Şeyh Ya'kûb Efendi'yi bırakarak Uşak'a gitmiş, hizmetlerine burada devâm etmiştir. 963/1555 veya 970/1562 yılında Uşak'ta vefât eden Ahmed Çelebi'nin *İsmetü'l Enbiyâ*, *Tuhfetü'l Asfiyâ* ve *Bâbus* adında eserleri bulunmaktadır. Mahmud Cemâleddin Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*, s. 469-470; Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, I, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333, s. 23; Emel Esin, "Merkez Efendi ile Şâh Sultân Hakkında Bir Hâşiye", *Türkiyat Mecmûası*, XIX (1977-1979), İstanbul, 1980, s. 73 vd; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 271; Ali Haydar Bayat, "Merkez Efendi ve Tıbbî Folklorumuzdaki Yeri", *Merkez Efendi Sempozyumu*, 27-29 Haziran 1998, Manisa, ts., s. 52.

⁷ Esin, "Merkez Efendi ile Şâh Sultân Hakkında Bir Hâşiye", s. 78-79.

⁸ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 270; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, IV, s. 363.

⁹ Hafsa Sultân, Yavuz Sultân Selim'in pâdişâh olması üzerine oğlu Kânûnî Sultân Süleymân'ın vâililik yaptığı Manisa'ya gitmiştir. Sekiz yılını Manisa'da geçiren Hafsa Sultân bu şehirde cami, medrese, hânkâh, imaret ve sibyan mektebinden oluşan külliyesini 1523 yılında yaptırmıştır. Merkez Efendi Hafsa Sultân Külliyesi'nde bir müddet hizmet etmiştir. Yörükoğlu, *Hafsa Sultân ve Külliyesi*, s. 152-153.

¹⁰ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 270.

¹¹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 268-276; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 257-258; Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s. 461-468; Tahsin Yazıcı, "Fetihten Sonra İstanbul'da İlk Halvetî Şeyhleri", s. 105-107; Nazif Veli Kâhyaoglu, *Sünbüllüyye Tarîkatı ve Koca Mustafa Paşa Külliyesi*, İstanbul: Çağrı Yay., 1999; s. 180-189; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, IV, s. 363.

di'nin müntesibi olduğunu, müşşidinin adına tekke yaptırdığını, muhtemelen 965 yılında irtihâl ettiğini, Fatih'te Yavuz Selim Caddesi üzerinde babasının medfûn bulunduğu türbenin yakınına defnedildiğini beyân eder.¹²

B.Şâh Sultân Tekkesi

Şâh Sultân Tekkesi¹³ diğer adıyla Necâti Efendi Tekkesi¹⁴ Eyüp Merkez Mahallesi, Silaharağa Caddesi, Haliç kıyı şeridinde, Bahâriye mevkiinde,¹⁵ 40 pafta, 45 ada, 28 parsel üzerinde yer almaktadır.¹⁶ Mezkûr tekke, İstanbul'da Halvetiyye'nin Sünbüliyye koluna bağlı olan en eski yapılarından biridir.¹⁷

Bahse konu olan tekke, Yavuz Sultân Selim'in kızı, Lütfi Paşa'nın¹⁸ eşi Şâh Sultân (ö.980/1572) tarafından muhtemelen 940/1533 veya 944/1537 yılında

¹² Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, I, s. 45.

¹³ Günay Kut-Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergâhnâme", *Varia Turcica*, İstanbul, 1987, VII, s. 218, nr. 36.

¹⁴ Mustafa Özdamar, *Dersaadet Dergâbları*, İstanbul: Kırk Kandil Yay., 2007, s. 53.

¹⁵ Haliç kıyısında yer alan bu bölge, zengin bitki örtüsünden dolayı Bizanslar tarafından "Kozmidion" adı ile Osmanlı Döneminde ise "Bahâriye" olarak isimlendirilmiştir. İstanbul'un fethinden itibaren bu kıyıda hânedân memsûblarının özellikle hanım sultanların sarâyları ile devlet ricâli ile tâcirlere âid yahılar bulunmaktaydı. Lâle Devrinde daha bir ün kazanan bu mevkii, 19. Yüzyılın sonuna kadar güzide bir meşire yeri olma özelliğini korumuştur. Sonraki dönemlerde burası sanayileşmenin getirdiği değişlikle tahrib edilmiştir. M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimârî ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemeleri*, IV, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1990, s. 265. Semavi Eyice, Şâh Sultân Câmii'nin yakınındaki harâb ve ahşab bir yalının 1946'ya kadar mevcûd olduğunu fakat sonradan bu yapının da tamâmen yıkıldığını belirtmektedir. Semavi Eyice, *Tarih Boyunca İstanbul*, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2006, s. 248.

¹⁶ Esin D İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimârîsi Eklentileri ve Restorasyonu*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1998, s. 121.

¹⁷ Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012, s. 115.

¹⁸ Şâh Sultân'ın eşi olan Kânûni Sultân Süleymân devri sadrâzâmı Lütfi Paşa'yı (ö.970/1562) kısaca tanımak gerekirse, onun 894/1488 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Lütfi Paşa, Arnavut kökenli bir devşirme olarak II. Bâyezid döneminde (886-918/1481-1512) Avlonya (Arnavutluk'un bir kenti) taraflarından getirilerek sarâyda hizmete alınmıştır. O, Enderûn'da tahsilini tamamlamıştır. Yavuz Sultân Selim'in tahta çıktığı 918/1512 yılında Kapıcıbaşılık, Mîr-alemlik, Kastamonu Sancakbeyliği görevlerinde bulunmuştur. Kânûni Sultân Süleymân döneminin (945-948/1538-1541) ilk yıllarında Kastamonu, Aydın, Yanya Sancakbeyi olarak vazifesine devâm etmiştir. 1522 yılında Rodos kuşatması, 1529'da Viyana muhâsarası ve İrakeyn seferine katılan Lütfi Paşa bir süre Karaman, Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği görevlerini sürdürmüştür. Barbaros Hayreddin Paşa ile Korfu seferine gitmiştir. Fakat Pâdişâhın isteği ile kuşatma kaldırılınca Lütfi Paşa da İstanbul'a geri dönmüştür. Ardından Lütfi Paşa Boğdan seferine katılmıştır. O, Yavuz Sultân Selim'in kızı ve Kânûni Sultân Süleymân'ın kız kardeşi olan Şâh Sultân'la bir süre evlilik yapmıştır. Bu evlilikten İsmihân ve Neslihân adında kızları dünyâya gelmiştir. 946/1539 yılında Ayas Mehmed Paşa'nın vefâtı ile sadrâzamlık vazifesine getirilmiştir. Osmanlı-Venedik savaşına son veren 947/1540 târihli anlaşmanın imzalanmasında Lütfi Paşa etkili olmuştur. Yaklaşık iki sene bu vazifeye devâm eden Lütfi Paşa, 948/1541 yılında azledilmiştir. Aralarındaki anlaşmazlık sebebiyle Şâh Sultân'dan da ayrılmıştır. Lütfi Paşa görevinden uzaklaştırıldıktan sonra ömrünün geri kalan yıllarını araştırma ve eser te'lifleriyle uğraşarak geçirmiştir. Lütfi Paşa Dimetoka'da câmî, sibyan mektebi, çeşme gibi hayrât yaptırmıştır. Hac dönüşü, 971/1564 yılında Dimetoka'da vefât etmiştir. Devlet adamlığının yanı sıra târihi ve şâirliği ile de ön planda olan Lütfi Paşa'nın *Tevârih-i Âli*

“Haçerli Sultân Sarayı”¹⁹ olarak bilinen Şâh Sultân Sarayı'nın bahçesine Halvetiyye tarikatının Sünbüliyye kolunun şeyhi “Merkez Efendi” yani Mûsa Muslihuddîn Efendi (ö.959/1551) adına inşâ ettirilmiştir.²⁰ Merkez Efendi söz konusu tekkenin meşîhatinde bulunmamış, yerine halifelerinden Gömleksiz Şeyh Mehmed Efendi'yi (ö.951/1544) görevlendirmiştir. Merkez Efendi ise Koca Mustafa Paşa Âsitânesi'ndeki hizmetine devam etmiştir.²¹

Hüseyin Vassâf, Şâh Sultân Tekkesi'nin 963/1555-56 yılında yani Merkez Efendi'nin âhirete irtihâlinden dört sene sonra inşâ edildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Vassâf, dergâhın inşâsından evvel burada bir başka yapı olduğunu, Merkez Efendi'nin orada meşîhatte bulunduğunu ardından yerine Gömleksiz Mehmed Efendi'yi vekil tayin ettiğini belirtmiştir.²²

Haliç kıyı şeridinde yer alan câmi-tevhidhâne, derviş hücreleri, harem, selâmlık, ahşap mektep,²³ kitâbesiz çeşme,²⁴ tekke mensûplarının gömülü olduğu hazîre ve Merkezzâde Şeyh Ahmed Efendi (ö.1228-29/1812-13), Şeyh İbrâhim Necâti Efendi (ö.1282/1865), Şeyh Ebül Feyz Mehmed Efendi'nin (ö.1331/1912)

Osmân, Âsâfnâme adında eserleri bulunmaktadır. Lütfi Paşa hakkında bilgi için bkz., Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, IV, s. 241; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 256-257; Mehmet İprişli, “Lütfi Paşa”, *DİA*, Ankara, XXVII, 2003, s. 234-236; Hulûsi Yavuz, “Sadrâzam Lütfi Paşa ve Osmanlı Hilâfeti”, *Osmanlı Devleti ve İslâmîyet*, İstanbul, 1991, s. 73-110; M. Tayyib Gökbilgin, “Lütfi Paşa”, *İslâm Ansiklopedisi (MEB)*, VII, İstanbul 1993, s. 96-101; İ.Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimârisinde Kânûnî Sultân Süleymân Devri (926/974/1520-1566)*, VI, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yay., 2004, s. 661.

¹⁹ Şâh Sultân'a âid Haçerli Sultân Sarayı, bugünkü Şâh Sultân Câmi ve Tekkesi'nin bulunduğu alanda yer almaktaydı. İstanbul'daki en eski sarâylardan olan bu yapı, yıkılınca yerine 1253/1837 yılında iplik fabrikası (İplikhâne-i Âmire) inşâ edilmiştir. Sonradan bu fabrika da yıkılmış, yeri yeşil alan hâline getirilmiştir. Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 257; Yüksel, *Osmanlı Mimârisi*, VI, s. 149; Ensari Kara, *İstanbul Metropolitan Alan*, s. 147; Nazif Öztürk, “XIX. yy.da Osmanlı İmparatorluğu'nda Sanâyileşme ve 1827'de Kurulan Vakıf İplik Fabrikası”, *Vakefler Dergisi*, XXI (1990), İstanbul, ss. 23-80.

²⁰ Şâh Sultân Tekkesi ile ilgili bilgi için bkz., *Cemâlettin Server Remakoğlu Arşivi*, nr. 146; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 256-260; Vassâf, *Sefîne-i Erliyâ*, III, s. 343-346; Hacı İsmâil Beyzâde Osman Bey, *Mecmûa-i Cevâmî*, I-II, Dersâdet, 1304/1886, II, 6-7, nr. 13; Atilla Çetin, “İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkâhlar Hakkında 1199/1784 Târihli Önemli Bir Vesika”, *Vakefler Dergisi*, XIII (1981), Ankara: s. 587; Mehmed Zâkir Şükrü Efendi, *Die Istanbuler Dervisch-Konvente Und Ihre Scheiche (Mecmûa-i Tekâyâ)*, (yay. haz. M. Serhan Tayşi- Klaus Kreiser), Friburg, 1980, s.19-20; *Âsitâne-i Âliyye'de ve Bilâd-ı Selâse'de Kâin El'ân Mevcûd ve Muhterik olmuş Tekkelerin İsim ve Şöbretleri ve Mukâbele-i Şerîfe Günleri Beyân Olunur*, İstanbul: Matbaa-i Darü'l-Hilâfeti'l-Âliyye, 1256/1840, s.11; Cahit Telci, “İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Târihli Bir İstatistik”, *50. Yıl Türkcülük Armağanı*, İzmir: Akademi Kitabevi, 1994. s. 203; Hatice Aynur, “Sâliha Sultân'ın Düğün Töreni ve Şenlikleri”, *Târih ve Toplum* (Ocak 1989), XI, 61, s. 37; Reşad Ekrem Koçu, “Dergâhlar”, *İSTA*, İstanbul, VIII, 1966, ss. 4476-4484; M. Baha Tanman, “Şâh Sultân Câmi ve Tekkesi”, *DBİA*, VII, İstanbul, 1994, ss. 125-127; Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, IV, s. 264-274; Ensari Kara, *İstanbul Metropolitan Alan*, s. 87.

²¹ Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s. 467; Ensari Kara, *İstanbul Metropolitan Alan*, s. 87.

²² Vassâf, *Sefîne-i Erliyâ*, III, s. 343.

²³ Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 256-257; Yüksel, *Osmanlı Mimârisi*, VI, s. 662; Tahsin Öz, *İstanbul Câmileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015, I, s. 137.

²⁴ Affan Egemen, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri Resimleri ve Kitâbeleri ile 1165 Çeşme ve Sebil*, İstanbul: Arıtan Yay., 1993, s. 780.

kabirlerinin yer aldığı türbeden müteşekkil tekke yapısı Mimâr Sinân tarafından inşa edilmiştir.²⁵

Şâh Sultân Tekkesi, kuruluşundan itibâren Halvetiyye'nin Sünbüliyye koluna bağlı olarak faaliyetlerini yürütmüştür.²⁶ Söz konusu tekkede genelde salı günleri zikir meclisi icrâ edilmiştir.²⁷ Mukâbele günü, 1251/1835 yılına kadar çarşamba iken aynı yıl Şeyh İbrâhim Necâti Efendi'nin (ö.1282/1865) adı geçen tekkede postnişin olması ile salı olarak değiştirilmiştir.²⁸

Dâbiliye Nezâreti'nin 1301/1883 Târibli İstatistik Cetveli'ne göre beş erkek ile üç kadının Şâh Sultân Tekkesi'nde ikâmet ettiği anlaşılmaktadır.²⁹ Son dönemlerde mezkûr tekkede şu isimler barınmıştır: Şeyh Mehmed Muhyiddîn Efendi, oğlu Ahmed Bahâeddîn Efendi, diğer oğlu Mustafa Sâim, Derviş Hâfız Rıfat Efendi, Derviş Mehmed b. Mahmûd, Derviş İsmâil b. Hasan, Derviş Mustafa b. Mehmed ve Derviş Ziyâeddîn.³⁰

Şâh Sultân, bahse konu olan tekke dışında 935/1528 yılında Davutpaşa'da câmi, dergâh, medrese, mektep ve çeşme inşa ettirmiştir. Onun yaptırdığı câmi, bugün ibâdete açık olup, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi sahâsına dâhil edilmiştir. Ayrıca Silivri Arabacı Bâyezid Mahallesi'nde mektep, Merkez Efendi adına Mevlânâkapı dışında mescid-tekke binâ ettirmiştir.³¹ Şâh Sultân'ın Eyüp ve Dimetoka kazasındaki vakıfları ise Kânûnî Sultân Süleymân tarafından hibe ve temlik edilmiştir.³²

Mehmet Nermi Haskan Şâh Sultân Tekkesi'nin fizikî konumuna dâir şu husûsları belirtmektedir:

Caddeye açılan kapıdan avluya girilir.³³ Kapının sağ tarafında iki bölümden oluşan hazire, sol tarafta köşede ise büyük hazneli, küçük ayna taşlı, kitâbesiz ve bakımsız bir çeşme bulunmaktaydı. 1988 Nisan'ında yol genişletilip yükseltilirken bu çeşme yıkıldı. Bu sırada kapının sağ tarafındaki kitâbesiz baş ve ayak taşları bulunan bir kabir de toprak altında kalmıştır.³⁴

²⁵ Tanman, "Şâh Sultân Câmii ve Tekkesi", *DBĀA*, VII, s. 125; Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, IV, 264; Ensari Kara, *İstanbul Metropoliten Alan*, s. 87.

²⁶ Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, IV, 264.

²⁷ Bandırmalızâde Seyyid Ahmed Münib Üsküdarî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul, 1307/1889, s. 11; Vassâf, *Sefîne-i Enlîyâ*, V, s. 273; Reşad Ekrem Koçu, "Dergâhlar", *İSTĀ*, VIII, İstanbul, 1966, s. 4484.

²⁸ Melekpaşazâde Kadri Bey, *Hânkâhnâme*, Sül. Ktp., Nûri Arlasez, nr. 36, vr. 6a, nr. 132; *Asitâne*, s. 11; Tanman, "Şâh Sultân Câmii ve Tekkesi", *DBĀA*, VII, s. 125; Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, IV, s. 264.

²⁹ Telci, "İstanbul Tekkeleri", s. 203.

³⁰ BOA, *Kâmil Kepeci*, no: 6290/1 s. 258'den naklen Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, s. 117.

³¹ Heyet, *Fâtih Câmileri*, İstanbul, 1991, s. 207-208; Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s. 467; Ayvânsarayî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi'*, I, s. 132, 256; Yüksel, *Kânûnî Devri*, VI, s. 661.

³² M.Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsi*, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi 1952, s. 498.

³³ Caddeye açılan kapı zamanla harap olup ortadan kalkmışken, son onarımda yenilenen hâliyle yerine konulmuştur.

³⁴ Mehmet Nermi Haskan, *Eyüpsultan Taribi*, İstanbul: Eyüp Sultan Vakfı Yay., 1996, s. 122.

Etrâfî yeşil alan hâline getirilen câmi ve türbe, yolun seviyesi yükseltilince caddeye göre daha çukurda kalmıştır.³⁵ Şâh Sultân'a âid olduğu şüpheli olan şâhidede şu ifâdeler yer almaktadır:

*“Şâhibetü bâzîhi'l-kabir bâniyet-ü mescid ü hânkâh-ı
Şâh Sultân bint-i Yavuz Sultân Selîm Hân”³⁶*

Mescid-tevhidhâne ile set duvarı altında kalan hazîrede medfûn olan bazı isimler şunlardır: Abdülhâlik Çelebi,³⁷ Şeyh Eyyûbî Mehmed Efendi,³⁸ Nişancı Mustafa Paşa (ö.1228/1813).³⁹

Muhtelif zamanlarda onarım gören tekkeye,⁴⁰ Sultân III. Mustafa döneminde (1171-1188/1757-1774) muhtemelen 1766 depreminden sonra (1766-1774 yılları arasında) hünkâr mahfili ve tevhidhâne gibi bölümler ilâve edilmiştir.⁴¹ Zamânla harâb olan tekke, Sultân II. Mahmûd (1223-1255/1808-1839) tarafından 1251/1835 yılında yenilenmiştir. Bu esnâda türbe de onarımdan geçirilmiştir. Bilindiği üzere tekkenin postnişinlerinden Şeyh Ahmed Efendi (ö.1229/1813), 1228/1812 yılında kendisi için câmi-tevhidhânenin yanına mihrâb duvarına bitişik kubbeli bir türbe inşâ ettirmiştir.⁴²

Sultân II. Mahmûd'un tekkeyi tâmir ettirmiş olmasına dâir “Aynî” mahlaslı 1251/1835 târihli kitâbede yer alan ifâdeler şöyledir:

*“Sultân Selîm-i Sâni'nin bint-i saâdet ahteri
Bu ma'bed-i ferhunde-yi yapmışdı ber vefk-i murâd
Lâkin mürrûr-ı evkâtle olmuşdu vîrân ü harâb
Ma'mûr ü ihyâ eyledi Sultân Mahmûd-u ictibâd
Aynî dedim târîb-i tâm oldu cemaât şâd kâim
Bu Şâh Sultân Câmii tecdîd olundu sa'dâbâd, 1251/1835”⁴³*

³⁵ Yüksel, *Kânûnî Devri*, VI, s. 665.

³⁶ Mehmet Nermi Haskan, *Eyyüplü Meşhurlar*, İstanbul: Eyüp Belediyesi Yay., 2004, II, 174; Yüksel, *Kânûnî Devri*, VI, s. 665.

³⁷ Vassâf, *Sefîne-i Evllyâ*, III, s. 414.

³⁸ Şeyh Adlî Efendi'nin halifesi Eyyûbî Mehmed Efendi, 1071/1661 yılında vefat etmiştir. Mezkûr zât tekkenin hazîresinde medfûndur. “*Risâle-i Esmâiyye*”, “*Risâletü'l-Tabkîkîfî-Sülâleti's-Siddîk ve Mecmûa-i İlâhiyât*” isminde eserleri vardır. Vassâf, *Sefîne-i Evllyâ*, III, s. 286.

³⁹ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Târîhi*, (*Târîh-i Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni*), (haz. Mehmet Ali Beyhan), Ankara: TTK Basımevi 2003, II, 996.

⁴⁰ Vassâf, *Sefîne-i Evllyâ*, III, s. 345; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi'*, I, s. 256.

⁴¹ Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi'*, I, s. 256; Tanman, “Şâh Sultân Câmii ve Tekkesi”, *DBİA*, VII, s. 125-127; Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, IV, s. 264; Ensari Kara, *İstanbul Metropoliten Alan*, s. 87; Yüksel, *Kânûnî Devri*, VI, s. 661-662.

⁴² Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi'*, I, s. 260; Tanman, “Şâh Sultân Câmii ve Tekkesi”, *DBİA*, VII, s. 125; Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, IV, s. 264.

⁴³ Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, IV, s. 266.

III. Mustafa dönemindeki tamirden önce kare planlı mescid-tevhidhânenin kemerli kapısı üzerinde, 963/1555-56 târîhli “Hâtîf” mahlaslı kitâbede ise şu ifâdeler yer almaktadır:⁴⁴

*“Bulub Hakke’a giden râbı
Eder seyr-i ila’llâh’ı
Binâ kıldı bu dergâhı
Ki Şâh-ı bint-i Selâm Şâhî
Dedi Hâtîf ona târîb
Ve inne’l-hayra-illâhî, 963/1555-56”⁴⁵*

Mihrâb duvarın bitişiğinde Şeyh Ahmed Efendi’nin kubbeli türbe kapısının üzerinde şu ifâdelerin yer aldığı bir kitâbe bulunmaktadır:⁴⁶

*“Şâh Sultân hânkâhında kerâmet menba’ı
Hazret-i Şeyh Ahmed’in fazl u kemâli müncelî
Medfen-i pâkin hayâtında tamâm hayrât idüp
Oldu târîb müşid-i pîr-i tarîk-i Sünbülî, 1233/1818”⁴⁷*

Geniş bir külliyei andıran yapı, dönemin koşulları gereği fizikî olarak zamanla büyük değişim geçirmiştir. 1925’ten sonra metruk bırakılan tekke, kullanılmadığı için hızla harâb olmuştur. Söz konusu yapı, 1953 yılında Anıtlar Derneği tarafından özgün hâline dikkat edilmeden tadilâttan geçirilmiştir. 1971 yılında onarım gören tekkenin mescid-tevhidhânesinin ön tarafına ahşap direkler yerleştirilmiştir.⁴⁸ 1953 ve 1971 yıllarındaki bu restorasyonlarla tekkenin orijinal hâlinde de önemli değişiklikler yapılmıştır. En son 2013 yılında geniş çaplı onarıma alınmıştır.

Tekmeden eser kalmayan yapı topluluğundan günümüze ibâdete açık mescid-tevhidhâne ile Merkezzâde Şeyh Ahmed Efendi’nin (ö.1229/1813) ziyârete açık tutulan türbesi kalmıştır.⁴⁹

a.Şâh Sultân Tekkesi’nin Postnişinleri

Tespit edilebildiği kadarıyla Şâh Sultân Tekkesi’nin postnişinleri şunlardır:

1-Şeyh Mehmed Efendi (ö.951/1544)

Tekkenin ilk şeyhi, Merkez Efendi’nin önde gelen halîfelerinden “Gömleksiz” lakabı ile tanınan Şeyh Mehmed Efendi’dir. Bilindiği üzere bahse konu olan tekke, Merkez Efendi için Şâh Sultân tarafından yaptırılmıştı. Fakat Merkez Efendi

⁴⁴ Bkz. Fotoğraf 4.

⁴⁵ Ayvansarayî, *Hadîkakatü’l-Cenâmi’*, I, s. 256; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 343.

⁴⁶ Bkz. Fotoğraf 5.

⁴⁷ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 344; Yüksel, *Kânûnî Devri*, VI, s. 662.

⁴⁸ Kara, *İstanbul Metropoliten Alan*, s. 87.

⁴⁹ Tanman, “Şâh Sultân Câmii ve Tekkesi”, *DBİA*, VII, s. 125; Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, IV, s. 264; İşli, *İstanbul Tekkeleri*, s.121; Kara, *İstanbul Metropoliten Alan*, s. 87-88; Yüksel, *Kânûnî Devri*, VI, s. 662.

Şâh Sultân Tekkesi'ndeki vazîfesine Gömleksiz Şeyh Mehmed Efendi'yi getirtmiştir.⁵⁰ 951/1544 yılında vefât eden Şeyh Mehmed Efendi, Şâh Sultân Tekkesi'nin karşısında yer alan set üzerindeki hazîrede medfûndur.⁵¹

2-Şeyh Seyyid Abdülhâlik Efendi

Şeyh Mehmed Efendi'den (ö.951/1544) sonra tekkenin ikinci postnişîni Şeyh Seyyid Abdülhâlik Efendi olmuştur. Mezkûr zât, Ebû Eyyûb el-Ensârî türbesi alemdârı olarak da görev yapmıştır.⁵² Bilindiği üzere Hazîne-i Hümâyûn'daki Sancâğ-ı şerîf, Ebû Eyyûb el-Ensârî türbesinde bir muhâfız tarafından korunmuştur.⁵³

Şeyh Seyyid Abdülhâlik Efendi'nin vefât târihi bilinmemektedir. Hüseyin Vassâf, Abdülhâlik Efendi'nin Şâh Sultân Tekkesi hazîresinde medfûn olduğunu belirtmiştir.⁵⁴

3-Şeyh Bostân Efendi (ö.1040/1630-31)

Şeyh Seyyid Abdülhâlik Efendi'den sonra oğlu Şeyh Bostân Efendi tekkede üçüncü postnişîn olarak görev yapmıştır. Adı geçen şeyh 1040/1630 yılında vefât etmiştir.⁵⁵

4-Şeyh Ahmed Âdimî Efendi (ö.1072/1661-62)

Şeyh Bostân Efendi'den (ö.1040/1630) sonra, Koca Mustafa Paşa Âsitânesi şeyhi Adlî Hasan Efendi'nin (ö.1027/1617) halifesi Ahmed Âdimî Efendi tekkede dördüncü postnişîn olarak görev üstlenmiştir. Asıl ismi Ahmed b. İbrâhim b. Abdullâh'dır. Babası Şeyh İbrâhim Efendi, Marmara sur kapılarından olan Narlıkapı'nın miftâhdârlığını (kapı muhâfızı) yaptığı için, Şeyh Ahmed Âdimî, "Miftâhîzâde" adıyla meşhûr olmuştur.⁵⁶ Şeyh Ahmed Âdimî Efendi, Koca Mustafa Paşa Tekkesi şeyhi Necmeddîn Efendi'ye intisâb etmiştir. Sonrasında Adlî Hasan Efendi ile aynı tekkenin şeyhi Seyyid Mehmed Efendi'den sülûkunu tamamlamıştır. Bostân Efendi'nin 1040/1630 yılında vefâtı ile Şâh Sultân Tekkesi'nin meşihatine geçmiştir. 1067/1656 yılında Nasrullâh Efendi'den boşalan Eyüp Sultân Câmîi cuma vâizliği görevini yürütmüştür. 1072/1661 yılında hacca giderken Şam'da vefât

⁵⁰ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 16; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 277; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 258.

⁵¹ *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 146/113.

⁵² Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 16; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 258; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 343.

⁵³ Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin alemdârı Abdülhâlik Efendi, tekkedeki şeyhliğinin yanı sıra Sancak muhâfızı olarak da görev üstlenmiştir. *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 146/113; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 343.

⁵⁴ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 286.

⁵⁵ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 16; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 343; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, II, s. 17; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 258.

⁵⁶ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 286.

etmiş olup, burada medfûndur.⁵⁷ “Miftâhî-zâdeye açıldı cennet (1072/1661)” ibâresi vefâtına târih düşürülmüştür.⁵⁸ Uzun yıllar mezkûr tekkede hizmet eden Ahmed Âdimî Efendi’nin bâzı ilâhilerinin olduğu belirtilmiştir.⁵⁹ Meselâ, şu ilâhinin bunlardan biridir.

“Derd-mend olmak dilersem iste ebl-i derdi bul

Lâ-mekân olmak dilersem aşka yâr ol râhı bul”⁶⁰

5-İsmâil Efendi (ö.1097/1685-86)

Şeyh Ahmed Âdimî Efendi’den (ö.1072/1661) sonra İsmâil Efendi beşinci postnişin olarak görev üstlenmiştir. İsmâil Efendi, Ahmed Âdimî Efendi’nin halifesidir. 1097/1685 yılındaki vefâtına kadar tekkedeki hizmetine devâm etmiştir.⁶¹

6-Şeyh Mehmed Nizâmî Efendi (ö.1135/1722-23)

Bir önceki postnişin İsmâil Efendi’nin (ö.1097/1685) oğlu Şeyh Mehmed Nizâmî Efendi tekkede altıncı postnişin olarak vazife yapmıştır. 1135/1722 yılında hacca gittiğinde orada vefât etmiştir.⁶²

7-Şeyh Abdullâh Efendi (ö.1145/1732)

Şeyh Mehmed Nizâmî Efendi’den (ö.1135/1722) sonra “Cânkurtarân” ve “Belgrâdî” gibi isimlerle bilinen Belgradlı Cânkurtarân Abdullâh Efendi tekkede postnişin olmuştur.⁶³ 1145/1732 yılında vefât eden Şeyh Abdullâh Efendi’nin ölüm târihine Suyolcu-zâde Eyyübî Şeyh Mehmed Necib Efendi şu ibâreyi târih düşürmüştür:

“Tekeye-i fânîden ukbâ cisrini

Geçdi Yâ Allâh deyü Cânkurtarân, 1145/1733”⁶⁴

⁵⁷ *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 146/113; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 286; Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 16; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, I, s. 220.

⁵⁸ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 286.

⁵⁹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 286.

⁶⁰ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 286.

⁶¹ *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 146/113; Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 343; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi*, I, s. 258.

⁶² *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 146/113; Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 343; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi*, I, s. 258.

⁶³ *Dârü's-Saltanâtü'l-Alîyye'de Zâviye-nişin Olan Meşâyüb-i Zevî'l-İbtirâm Dâilerinin Desteri ve Hayrâtı*, Sül. Ktp., Zühdi Bey, nr. 489, vr. 4b.

⁶⁴ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 343; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, III, s. 375; Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi*, I, s. 258.

8-Şeyh Abdurrahîm Efendi (ö.1159/1746)

Şeyh Mehmed Nizâmî Efendi'nin (ö.1135/1722) oğlu Şeyh Abdurrahîm Efendi, tekkenin sekizinci postnişîni olarak hizmet etmiştir. 1159/746 yılında vefât eden Şeyh Abdurrahîm Efendi için şu ibâre târih düşürülmüştür.

“Ona bu beyti ile dedim târih

Göçdü Abdurrahîm Efendi hayfâ 1159/1746”⁶⁵

9-Şeyh Mahmûd Efendi (ö.1162/1748)

Şeyh Abdurrahîm Efendi'den (ö.1159/1746) sonra tekkenin meşihatine Abdullâh Efendi'nin (ö.1145/1732) oğlu “Cankurtaranzâde” olarak tanınan Mahmûd Efendi postnişîn olmuştur. 1162/1748-49 yılında vefât eden Şeyh Mahmûd Efendi tekkenin hazîresine defnedilmiştir.⁶⁶

10-Şeyh Abdulkâdir Efendi (ö.1163/1749-50)

Şeyh Mahmûd Efendi'den (ö.1162/1748) sonra Abdullâh Efendi'nin (ö.1145/1732) bir diğer oğlu Abdulkâdir Efendi tekkede onuncu postnişîn olarak hizmet etmiştir. Şeyh Abdulkâdir Efendi 1163/1749-50 yılında vefât etmiş ve tekkenin hazîresine defnedilmiştir.⁶⁷

11-Şeyh Mehmed Dede Efendi (ö.1168/1754-55)

Şeyh Abdulkâdir Efendi'nin (ö.1163/1749) vefâtının ardından “Dede Efendi” adıyla tanınan Şeyh Mehmed Efendi, tekkede on birinci postnişîn olarak görev üstlenmiştir. Şeyh Mehmed Efendi 1168/1754-55 yılında vefât etmiştir.⁶⁸ Mehmed Nermi Haskan'ın verdiği bilgiye göre, Mehmed Efendi'nin kabri Şâh Sultân Tekkesi'nin hazîresindedir. Fakat kabri üzerindeki taşı mevcûd değildir.⁶⁹

12-Şeyh Hâlim Efendi (ö.1169/1755)

Tekkede on ikinci postnişîn olarak Şeyh Mehmed Efendi'nin (ö.1168/1754) kardeşi Şeyh Hâlim Efendi göreve gelmiştir. Şeyh Hâlim Efendi 1169/1755 yılında vefât etmiştir.⁷⁰

⁶⁵ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 343; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi*; I, s. 258.

⁶⁶ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, III, s. 375; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi*; I, s. 258.

⁶⁷ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 344; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi*; I, s. 258; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, III, s. 375.

⁶⁸ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s.17; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi*; I, s. 258; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, IV, s. 241.

⁶⁹ Haskan, *Eyüpsultan Tarihi*, s. 123.

⁷⁰ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17.

13- Şeyh Ahmed Efendi (ö.1174/1760-61)

Şeyh Hâlim Efendi'den (ö.1169/1755) sonra Şeyh Ahmed Efendi on üçüncü postnişîn olarak tekkenin meşihatine geçmiştir. Şeyh Mehmed Efendi'nin (ö.1168/1754-55) oğlu Ahmed Efendi 1174/1760-61 yılında vefât etmiştir.⁷¹

14-Şeyh Yahyâ Efendi (ö.1175/1761)

Şeyh Ahmed Efendi'den (ö.1174/1760) sonra Mehmed Efendi'nin (ö.1168/1754) oğlu Yahyâ Efendi on dördüncü postnişîn olarak tekkenin meşihatini üstlenmiştir. Şeyh Yahyâ Efendi 1175/1761 yılında vefât etmiştir.⁷²

15-Şeyh Abdurrahîm Efendi (ö.1181/1767-68)

Şeyh Yahyâ Efendi'den (ö.1175/1761) sonra Mehmed Efendi'nin (ö.1168/1754) diğer oğlu Abdurrahîm Efendi tekkede postnişîn olmuştur. Şeyh Abdurrahîm Efendi 1181/1767-68 yılında vefât etmiştir.⁷³

16-Şeyh Abdülkerîm Kemterî Efendi (ö.1192/1778)

Şeyh Abdurrahîm Efendi'den (ö.1181/1767) sonra Abdülkerîm Kemterî Efendi bahse konu olan tekkede görev yapmıştır. XVIII. asırda dînî mûsikî alanında adını duyuran Koca Mustafa Paşa Tekkesi'nin zâkirbaşısı "Buhûrîzâde" olarak tanınan Şeyh Abdülkerîm Kemterî Efendi mezkûr tekkenin şeyhi Seyyid Nûreddîn Efendi'den hilâfet almıştır. Adı geçen zât, sonrasında Şâh Sultân Tekkesi şeyhliğine tâyin edilmiştir. Şeyh Abdülkerîm Kemterî Efendi, 80 yaşında "*Rahlet-i târibini yazdı duâ birle kalem/ Hak ide Abdülkerîm'e tekye-i 'Adn-i mekân*" ifâdesinin işâret ettiği 1192/1778 yılında vefât etmiştir.⁷⁴ Abdülkerîm Kemterî, bestelediği ilâhilerinin yanı sıra "Kemterî" mahlası ile şüirler kaleme almıştır.⁷⁵ Kabri Sünbül Efendi Tekkesi'nin hazîresindedir.⁷⁶

17-Merkezzâde Şeyh Ahmed Efendi (ö.1228-29/1812-13)

İlim sâhibi olması ve sâlih kişiliği ile tanınmasından dolayı tekkelerle ilgili bâzı konular, Şeyhülislâm tarafından Ahmed Efendi'ye havâle edilirdi. 1228-29/1812-13 yılında vefât eden Şeyh Ahmed Efendi'nin kabri, Şâh Sultân Tekke-

⁷¹ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi'*, I, s. 258; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, IV, s. 241.

⁷² Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17.

⁷³ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s.17; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi'*, I, s. 258.

⁷⁴ *Cemâlettin Server Revnaköğlü Arşivi*, nr.146/113; Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s.17; Hüseyin Ayvânsarâyî, *Mecmûa-i Tevârib*, (haz. Fahri Ç. Derin-Vahid Çabuk), İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1985, s. 243; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi'*, I, s. 258; Sâdeddin Nüzhet Ergun, *Türk Mûsikâsi Antolojisi*, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi, 1942, I, s.164.

⁷⁵ Ömer Tuğrul İnançer, "(Sünbüllük) Zikir Usûlü ve Mûsikî", *DBİA*, VII, s. 113.

⁷⁶ Haskan, *Eyüpsultan Tarihi*, s. 1224.

si'nin hazîresinde bulunmaktadır.⁷⁷ Adı geçen zât hilâfeti, Fındıklı'da Keşfi Câfer Efendi Türbesi'nde medfûn Şeyh Nebih Efendi'den almıştır.⁷⁸

Şeyh Ahmed Efendi ile ilgili 1228/1813 târihli arşiv belgesinde Şâh Sultân Tekkesi'nin yevmî yedi akçe vazîfe ile tevliyet ve yevmî dört akçe ile kitâbet, yevmî üç akçe ile cibâyete (tahsildârlık), yevmî dört akçe ile türbedârlık, yevmî beş akçe ile Hz. Peygamber'in sakal-ı şerîfinin korunması bunun yanı sıra toplam yevmî üç akçe ile diğer bazı hizmetli vazîfesi Şeyh Ahmed Efendi'nin üzerinde olup, onun vefâtıyla boşalan bu görevlerin tekkenin diğer postnişinine tevdi edilmesi istenmiştir.⁷⁹

1228/1813 târihli bir başka arşiv belgesinde ise Şâh Sultân Tekkesi'nin yevmî beş akçe vazîfeli olan Hasan Abdullah'ın kendi hüsn-i rızâsıyla bu görevini İbrâhim Halîfe'ye verdiği beyân edilmiştir.⁸⁰

18-Yekçeşm Şeyh Ubeyd Dede (ö.1253/1837)

Merkezzâde Şeyh Ahmed Efendi'den sonra, halîfesi Yekçeşm (Tek gözlü) Ubeyd Dede Şâh Sultân Tekkesi'nde postnişin olmuştur. Ubeyd Dede, söz konusu

⁷⁷ Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, I, s. 283; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî*, I, s. 258.

⁷⁸ Haskan, *Eyyüpsultan Tarihi*, s. 124.

⁷⁹ “İşâretleri mücebince tevcih olunmak buyuruldu. Fî 19 S sene 1228. Devletlü inâyetlü merhametlü efendim sultânım hazretleri sağ olsun. Mücebince tevcih buyurulmak mercûdur. Ed-dâî Dürrizzâde es-Seyyid Abdullah -ufiye anhümâ - Arzuhâl-i kullandır ki hazret-i Ebî Eyyüb Ensârî - râdiye anhül'bârîde - vâkî' merhûme ve mağfûrun lehâ Şâh Sultân - tâbet serâhâ - evkâf-ı şerîfinin meşihat zâviyesi mutasarrıfı Şeyh Ahmed Halvetü mahlûlünden bundan akdemce bu dâ'îlerine bâ-işâret-i aliyye tevcihe ve berât-ı âlişân itâ buyurulmuş olmakla meşihat-i mezkûre meşrûta mütevellî Şeyh-i mûmâ-ileyh Ahmed Efendi'nin bundan akdemce li-vechillâhi te'âlâ vakf ve tescil eylediği ketb ve hayrât-ı sâ'iresi vakfın yevmî yedi akçe vazîfe ile tevliyet ve yevmî dört akçe vazîfe ile kitâbet ve yevmî üç akçe vazîfe ile cibâyete ve yevmî dört akçe ile türbedârlık ve yevmî beş akçe vazîfe ile mustahfiz-ı lihye-i şerîfe ve kütüb ve yevmî birer akçeden cem'an yevmî üç akçe vazîfe ikâd ve sarrâci ve firâşet cihetleri ber müceb-i vakfiye şeyh-i mûmâ-ileyhin üzerinde olup henüz uhdesine kayd olunmuş berât itâ buyurulmayıp meşihat-i mezkûre kaydı Harameyni'ş-şerîfeyn muhâbesinden ve cihât-ı mezkûre kaydları ve şurût-ı vakfiyesi Küçük Evkâf muhâbesinden ba'de'l-ihrac ma'lûm-ı seniyyeleri buyuruldukda merâhim-i rahimânelerinden mercûdur ki cihât-ı mezkûre müteveffâ-yı mûmâ-ileyh Şeyh Ahmed Efendi'nin mahlûlünden bu dâ'îlerine ber müceb-i şart-ı vakîf bâ-işâret-i aliyye tevcih ve yedime müceddeden bir kıta berât-ı şerîf-i âlişân sadaka ve ihsân buyurulmak bâbında emr u fermân devletlü inâyetlü merhametlü sultânım hazretlerindir. El-fakîr Hâdimül-fukarâ eş-Şeyh Ubeyd zâviye-i Şâh Sultân”, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, C.EV, nr. 176/8764.

⁸⁰ “Kasr-ı yedinden mücebince tevcih olunmak buyuruldu. 26 S sene 1228. Der-i devlet mekine arz-ı bende-i kemîne budur ki. Hazret-i Ebî Eyyüb Ensârî - aleyhi'r-rahmeti'l-bârî - kasabasında vâki merhûme ve mağfûrun lehâ Şâh Sultân - tâbe serâhümâ - evkâfından yevmî beş akçe vazîfe ile en'âm hân olan Hasan Abdullah kulları kendi hüsn-i rızâsıyla işbu bâ'isü arz-ı ubûdiyyet İbrâhim Halîfe kullarına ferâğat ve kasr-ı yed etmekle tevcih buyurulup yedine berât-ı âlişân sırfa ve ihsân olunmak bâbında pâye-i serîr-i a'lâya arz ve i'lâm olundu. Emr u fermân devletlü sultânımıdır. Bende Hacı Mustafa mütevellî-i vakf hâlâ”, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.EVKF, nr. 7426.

tekkede görevine devâm ederken, Savaklar'da Cemâlîzâde Tekkesi'nin⁸¹ meşîhati boşalınca buraya tâyin edilmiştir.⁸²

19-Şeyh İbrâhim Necâtî Efendi (ö.1282/1865)

Yekçeşm Ubeyd Dede'den (ö.1253/1837) sonra İbrâhim Necâtî Efendi tekkenin şeyhi olmuştur. Mezkûr tekkenin âyin günü çarşamba iken, onun meşîhati döneminde salıya alınmıştır. Otuz beş sene hizmet eden İbrâhim Necâtî Efendi'den sonra mezkûr tekke onun adı ile anılmıştır. İbrâhim Necâtî Efendi 1282/1865 yılında vefât etmiştir.⁸³

20- Şeyh Ebü'l-Feyz Mehmed Efendi (ö.1331/1912)

İbrâhim Necâtî Efendi'den (ö.1282/1865) sonra oğlu Şeyh Ebü'l-Feyz Mehmed Efendi bahse konu olan tekkenin yönetimini üstlenmiştir. 93 yıllık hayatının kırk yılını dergâh postnişîni olarak geçiren, kişiliği ve hizmetleri ile çevresindekilerin hürmet ve muhabbetini kazanan Şeyh Ebü'l-Feyz Mehmed Efendi, 1331/1912 yılında vefât etmiştir.⁸⁴ Aynı zamanda Meclis-i Meşâyih üyesi olan mezkûr zât, adı geçen tekkenin hazîresine defnedilmiştir.⁸⁵

⁸¹ Hirâmî Ahmed Paşa Tekkesi”, “Şalcızâde Tekkesi”, “Uşşâkî Eğrikapı Tekkesi”, “Savaklar Tekkesi”, “Cemâlî Efendi Tekkesi”, “Cemâlîzâde Tekkesi”, “Cemâleddin Halvetî Tekkesi”, “Cemâleddin Uşşâkî Tekkesi”, “Seyyid Cemâl Efendi Tekkesi” gibi isimlerle tanınan tekke Eyüp Fethi Çelebi Mahallesi, Savaklar Caddesi Eğrikapı'nın hemen dışında, Eğrikapı savaklarının karşısında 104 ada, 6-7 parsel üzerinde yer almaktadır. Cemâlîzâde Tekkesi, Yeniçeri Ağası Vezir Hirâmî Ahmed Paşa (ö.1008/1599) tarafından XVI. Yüzyılın son çeyreğinde mescid-tekke olarak inşa edilmiştir. Tekkenin ilk postnişînin Abdülehad en-Nûr'ın halifelerinden Mehmed Nazmî Efendi'nin (ö.1112/1700) müridi Şeyh Mehmed Efendi (ö.1114/1702) olması hasebiyle tekke, kurulduğu dönemlerde Halvetiyye'nin Sivâsiyye koluna bağlı olarak hizmet etmiştir. Halvetiyye tarikatının Uşşâkiyye şubesinin Cemâlîyye kolunun kurucusu Cemâleddin-i Uşşâkî'nin 1155/1742 yılında adı geçen tekkede postnişînin olması, vefâtından sonra buraya defnedilmesi ile bahsi geçen tekke, Cemâlîliğin âsitânesi olarak kabul edilmiştir. Söz konusu tekke, 1251/1835 yılına kadar Cemâleddin-i Uşşâkî'nin neslinden gelen meşâyihün tasarrufunda kalmış ve “Cemâlîzâde” adı ile ünlenmiştir. 1251/1835 yılından sonra ise Halvetiyye'nin Sünbülüyye ve Şa'bâniyye kollarına intikâl etmiştir. Cemâlîzâde Tekkesi ile ilgili bilgi için bkz., Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî'*, I, s. 233-236; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, s. 243; Bandırmalîzâde Seyyid Ahmed Münib Üsküdarî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul, 1307/1889, s. 8; Mehmed Zâkir Şükrü Efendi, *Die Istanbuler Dervisch-Konvente Und Ihre Scheiche (Mecmûa-i Tekâyâ)*, yay. haz. M. Serhan Taşçı-Klaus Kreiser, Friburg, 1980, s. 52; *Âsitâne-i Aliyye'de ve Bilâd-ı Selâse'de Kâin El'an Mevcûd ve Muhterik Olmuş Tekkelerin İsim ve Şöbretleri ve Mukâbele-i Şerîfe Günleri Beyân Olunur*, Matbaa-i Darü'l-Hilâfetü'l-Aliyye, İstanbul, 1256/1840, s. 7; Atilla Çetin, “İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkâhlar Hakkında 1199 /1784 Târihli Önemli Bir Vesika”, *Vakaflar Derşisi*, 13 (1981), Ankara: s. 587; Tahsin Öz, *İstanbul Câmileri*, TTK Yay., Ankara, 1987, I, s. 120.

⁸² Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 345; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî'*, I, s. 259; Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, III, s. 415.

⁸³ *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 146/99; *Âsitâne*, s.11; Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 345; Ayvânsarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmî'*, I, s. 260; Üsküdarî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 11.

⁸⁴ *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 112/181; Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 17; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 345.

⁸⁵ *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 146/99.

21- Şeyh Burhâneddîn Efendi

Şeyh Ebü'l-Feyz Mehmed Efendi'den (ö.1331/1912) sonra oğlu Burhâneddîn Efendi tekkenin meşihatine geçmiştir.⁸⁶ Burhâneddîn Efendi'nin vefât târihi bilinmemektedir.⁸⁷ Bu belirtilenlerin dışında söz konusu tekkenin yönetiminde etkili olan diğer bir isim Sâim Efendi'dir.⁸⁸

1925 yılına gelinceye kadar elbette zikredilenlerin dışında daha pek çok isim Şâh Sultân Tekkesi'nin meşihatinde etkili olmuştur. Bu makâlede kaynaklarda isimleri tespit edilenler üzerinde durulmuştur.

Sonuç

İstanbul'un sur dışındaki en eski Türk-İslâm yerleşim birimlerinden olan, fetihle birlikte kurulan, Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin aziz hâtırası ve türbesi etrafında şekillenen Eyüp semti, hem hânedân hem de halk tarafından verilen önem neticesinde yapılan yatırımlar, mimârî gelişmeler, kültürel ve sosyal müesseseler ile sadece Türkiye'nin değil, İslâm dünyasının da önde gelen sayılı dinî-mânevî merkezlerinden biri olmuştur. Bu anlamda rûhânî iklimin hâkim olduğu Eyüp'te tekke ve tarikatların sosyal, kültürel, dinî, ahlâkî pek çok yönden Osmanlı toplumunun gündelik hayâtına dinamizm kattığı görülmektedir. Bahsedilen olumlu katkılarından dolayı pek çok kesim üzerinde etkili olan tekkeleri, Osmanlı yönetimi genelde desteklemiştir. Nitekim İstanbul ve Anadolu'daki çoğu tekkenin devlet ricâlî ya da hânedân mensûbu tarafından inşâ edilmiş olması bu desteğin önemli göstergelerinden biridir.

Bahse konu olan tekke, Halvetiyye'nin Sünbüliyye koluna gönül veren Şâh Sultân tarafından binâ edilmiştir. Şâh Sultân'ın tasavvufla irtibatı, Koca Mustafa Paşa Âsitânesi şeyhi Merkez Mûsâ Muslihuddîn Efendi'ye intisâbı ile olmuştur.

Şâh Sultân Tekkesi kuruluşundan son döneme kadar Halvetiyye'nin Sünbüliyye koluna bağlı kalarak faaliyetlerini yürütmüştür. Sünbüliyye tarikatı hem kurulan tekkelerle hem de Şâh Sultân ve Merkez Efendi'nin gayretleriyle geniş kesimler üzerinde etkili olmuştur. Bu anlamda Şâh Sultân Tekkesi'nin İstanbul'daki en eski Halvetî dergâhlardan biri olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bahse konu olan tekkenin diğer Halvetî dergâhları ile dayanışma hâlinde olduğu görülmektedir. Çünkü adı geçen tekkede görev üstlenen meşâyih'in bir kısmının Cemâlîzâde Tekkesi'nde, bir kısmının da Koca Mustafa Paşa Âsitânesi'nde postnişin olmaları belirtilen husûsa işâret etmektedir.

⁸⁶ *Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi*, nr. 146/116.

⁸⁷ Tekkenin şeyhleri ile ilgili olarak bkz., Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, III, s. 345; Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 16-17; Tanman, "Şâh Sultân Câmîi ve Tekkesi", *DBİA*, VII, s.125.

⁸⁸ Sâdik Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ülemâsi*, İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., 1996, V, s. 23.

Fizikî konumu itibariyle Şâh Sultân Tekkesi'nin Eyüp Sultân Camii'ne yakın olması ve Haliç kıyı şeridinde yer alması, söz konusu tekkeye ziyaretçi akınının fazla olmasına vesile olmuştur.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, Sadık. *Son Devir Osmanlı Ülemâsı*, İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., 1996.

Âsitâne-i Âliyye'de ve Bilâd-ı Selâse'de Kain El'an Mercûd ve Muhterik olmuş Tekkelerin İsim ve Şöhretleri ve Mukabele-i Şerîfe Günleri Beyân Olunur, İstanbul: Matbaa-i Darü'l-Hilâfetü'l-Aliyye, 1256/1840.

AYNUR, Hatice. "Sâliha Sultân'ın Dügün Töreni ve Şenlikleri", *Târih ve Toplum*, (Ocak 1989), Sy: 61, XI, ss. 30-39.

Bandırmalizâde, Seyyid Ahmed Münib Üsküdârî. *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul, 1307/1889.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, C.EV, nr. 176/8764.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.EVKF, nr. 7426.

BAYAT, Ali Haydar. "Merkez Efendi ve Tıbbî Folklorumuzdaki Yeri", *Merkez Efendi Sempozyumu*, 27-29 Haziran 1998, Manisa, ts.

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333.

Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târihi*, (*Târih-i Sultân Selâm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni*), (haz. Mehmet Ali BEYHAN), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi 2003.

Cemâlettin Server Revnakoğlu Arşivi, nr. 146.

ÇALIKOĞLU, M.Asım. *Sünbiül Efendi ve Merkez Efendi*, İstanbul, 1957.

ÇETİN, Atilla. "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkâhlar Hakkında 1199/1784 Târihli Önemli Bir Vesika", *Vakıflar Dergisi*, XIII (1981), Ankara.

Dârü's-Saltanâti'l-Aliyye'de Zâviye-nişân Olan Meşâyih-ı Zevî'l-İbtirâm Dâülerinin Defteri ve Hayrâtı, Sül. Ktp., Zühdi Bey, nr. 489.

EGEMEN, Affan. *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri Resimleri ve Kitâbeleri ile 1165 Çeşme ve Sebül*, İstanbul: Arıtan Yay., 1993.

ERGÜN, Sâdeddin Nüzhet. *Türk Müsikâsi Antolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1942.

ESİN, Emel. "Merkez Efendi (870/1465 Sıraları 959/1551) ile Şâh Sultân Hakkında Bir Hâşiye", *Türkiyat Mecmûası*, 1977-1979, İstanbul, 1980, XIX, ss. 65-98.

EYİCE, Semavi. *Tarih Boyunca İstanbul*, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2006.

- GÖKBİLGİN, M. Tayyib. “Lütfü Paşa”, *İslâm Ansiklopedisi (MEB)*, İstanbul 1993, VII, ss. 96-101.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib. *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi 1952.
- Hacı İsmâil Beyzâde Osman Bey, *Mecmûa-i Cevâmi'*, I-II, İstanbul, 1304.
- HASKAN, Mehmet Mermi, *Eyüplü Meşhurlar*, İstanbul: Eyüp Belediyesi Yay., 2004.
- _____, *Eyüpsultan Taribi*, İstanbul: Eyüp Sultan Vakfı Yay., 1996,
- Heyet, *Fâtih Câmileri*, İstanbul 1991, ss. 207-208.
- HULVÎ, Mahmud Cemâleddîn. *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*, (haz. Mehmet Serhan TAYŞI), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1993.
- Hüseyin, Ayvansarâyî, *Hadîkakatü'l-Cevâmi'*, I-II, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1281.
- _____, *Mecmûa-i Tevârih*, (haz. Fahri Ç. DERİN-Vahid ÇABUK), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1985.
- İNANÇER, Ömer Tuğrul. “(Sünbülîlik) Zikir Usûlü ve Mûsikî”, *DBĀ*, VII, ss. 112-113.
- İPRİŞLİ, Mehmet. “Lütfi Paşa”, *DĀ*, Ankara, 2003, XXVII, ss. 234-236.
- İŞLİ, Esin, D. *İstanbul Tekkeleri Mimârîsi Eklentileri ve Restorasyonu*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1998.
- KÂHYAOĞLU, Nazif Veli. *Sünbülîyye Tarîkatı ve Koca Mustafa Paşa Külliyesi*, İstanbul: Çağrı Yay., 1999.
- KARA, H. Fahrunnisa Ensari. *İstanbul Metropoliten Alan Gelişme Sürecinde Bir Dînî, Kültürel Sosyal Yerleşim Merkezi-Eyüp*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1994.
- KOÇU, Reşad Ekrem. “Dergâhlar”, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1966, VIII, ss. 4476-4484.
- KÖSE, Fatih. *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012.
- KUT, Günay – KUT, Turgut. “İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergâhnâme”, *Varia Turcica*, İstanbul, 1987, VII, ss. 213-236.
- Lütfi Paşa, *Asafnâme*, İstanbul: Matbaa-i Âmedi, 1326.
- Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1341.

Mehmed Zâkir Şükrü Efendi, *Die Istanbuler Derwisch-Konvente Und Ihre Scheiche (Mecmûa-i Tekâyâ)*, (yay. haz. M. Serhan TAYŞI- Klaus KREISER), Friburg, 1980.

Melekpaşazâde Kadri Bey, *Hânkâbnâme*, Sül. Ktp., Nuri Arlasez, nr. 36.

ÖNGÖREN, Reşat. “Merkez Efendi”, *DİA*, Ankara, 2004, 29, s. 200-202.

ÖZ, Tahsin. *İstanbul Câmileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.

ÖZDAMAR, Mustafa. *Dersâadet Dergâbları*, İstanbul: Kırk Kandil Yay., 2007.

ÖZTÜRK, Nazif. “Şâh Sultân veya Şâh Sultânlar”, *Tarîhi Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultân Sempozyumu*, Eyüp Belediyesi Kültür Yay., 2002, VI, ss. 144-151.

ÖZTÜRK, Nazif. “XIX. yy.da Osmanlı İmparatorluğu’nda Sanâyileşme ve 1827’de Kurulan Vakıf İplik Fabrikası”, *Vakıflar Dergisi*, İstanbul, XXI (1990), ss. 23-80.

SÜREYYÂ, Mehmed. *Sicill-i Osmânî Yabud Tezkire-i Meşâbir-i Osmâniyye*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1308.

TANMAN, M. Baha. “Şâh Sultân Câmii ve Tekkesi”, *DBİA*, İstanbul, 1994, VII, ss.125-127.

TANMAN, M. Baha. *İstanbul Tekkeleri’nin Mimârî ve Süsleme Özellikleri, Tipoloji Denemeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1990.

TELCİ, Cahit. “İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik”, *50. Yıl Türkcünlük Armağanı*, İzmir: Akademi Kitabevi, 1994.

ULUÇAY, M.Çağatay. *Pâdişâhların Kadınları ve Kızları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980.

ULUDAĞ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay., 1999.

VASSÂF, Hüseyin. *Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr fî Şerb-i Esmâr-ı Esrâr*, 1348/1929, I-V, Sül. Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2305-2309.

YAVUZ, Hulûsi. “Sadrâzam Lütî Paşa ve Osmanlı Hilâfeti”, *Osmanlı Devleti ve İslâmiyet*, İstanbul, 1991, ss. 73-110.

YAZICI, Tahsin. Fetihden Sonra İstanbul’da İlk Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemâleddin, Sümbül Sinân ve Merkez Efendi”, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, II (1956), ss. 87-113.

YÖRÜKOĞLU, Nihat. *Hafsa Sultân ve Külliyesi*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1993.

YÜCER, Hür Mahmut. “Sünbülüyye”, *DİA*, İstanbul, 2010, 38, ss. 136-140.

YÜKSEL, İ.Aydın. *Osmanlı Mimârisinde Kânûnî Sultân Süleymân Devri (926/974/1520-1566)*, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yay., 2004, VI.

Fotoğraflar

F.1- Şâh Sultân Tekkesi Mescid-Tevhidhânesi'nin dıştan görünüşü (1971)
İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi.

EYÜP BELEDİYESİ
TARİH VE KÜLTÜR VARLIKLARI FOTOĞRAF ARŞİVİ

FOTOĞRAFIN KONUSU	FİLM NO	FOTOĞRAFLAMA TARİHİ	FOTOĞRAFLAMAYI YAPAN	ARŞİV NUMARASI
ŞAH SULTAN CAMİİ.. ? Silahsar, Eyüp/İstanbul	T.0 1/4	1957/59	Enis Güçayto Fotokoppe: K.Zaim	31

ACIKLAMA:
KULLANIMA VERİLEN KURUMLAR

F.2-Şâh Sultân Tekkesi Mescid-Tevhidhânesi'nin dıştan görünüşü (1957)
Eyüp Belediyesi Arşivi.

EYÜP BELEDİYESİ
TARİH VE KÜLTÜR VARLIKLARI FOTOĞRAF ARŞİVİ

FOTOĞRAFIN KONUSU	FİLM NO	FOTOĞRAFLAMA TARİHİ	FOTOĞRAFLAMAYI YAPAN	ARŞİV NUMARASI
Şah Sultân Camii/Şahariye/ Eyüp/İstanbul.	3 14	Temmuz 1997	Kâsim ZAFİ	31

ACIKLAMA:
KULLANIMA VERİLEN KURUMLAR

F.3-Şâh Sultân Tekkesi Mescid-Tevhidhânesi'nin dıştan görünüşü (1997)
Eyüp Belediyesi Arşivi.

F.4-Şâh Sultân Tekkesi Mescid-Tevhidhânesi'nin kitâbesi (1997) Eyüp Belediyesi Arşivi.

F.5-Şâh Sultân Tekkesi Mescid-Tevhidhânesi'nin kapısı (2017) Nuran Çetin Arşivi.

EYÜP BELEDİYESİ
TARİH VE KÜLTÜR VARLIKLARI FOTOĞRAF ARŞİVİ

FOTOĞRAFIN KONUSU	FİLM NO	FOTOĞRAFLAMA TARİHİ	FOTOĞRAFLAMAYI YAPAN	ARŞİV NUMARASI
ŞAH SULTAN TEKKESİ CAMİİ Bahariye, Eyüp/İstanbul (Fiyaz Loti'den görüntü)	14/9	Ağustos 1997	Kâzım ZAIM	31

F.6-Şâh Sultân Tekkesi Mescid-Tevhidhânesi'nin dıştan görünüşü (1997) Eyüp Belediyesi Arşivi

F.7-Şâh Sultân Tekkesi'nin hazîresi (2017) Nuran Çetin Arşivi.

F.8-Şâh Sultân Tekkesi Mescid-Tevhidhânesi'nin mihrâb duvarı (2017) Nuran Çetin Arşivi.

F.9-Şâh Sultân Tekkesi'ne âid türbenin içten görünüşü (2017) Nuran Çetin Arşivi.

F.10-Şâh Sultân Tekkesi'ne âid türbenin dıştan görünüşü onarımdan önceki hâli (2012) Nuran Çetin Arşivi.

F.11-Şâh Sultân Tekkesi'ne âid türbenin dıştan görünüşü onarımdan sonraki hâli (2017) Nuran Çetin Arşivi.

F.12-Şâh Sultân Tekkesi'nin dış kapısı (2017) Nuran Çetin Arşivi.

F.13-Şâh Sultân Tekkesi mescid-tevhidhânesinin dıştan görünüşü onarımdan önceki hâli (2012) Nuran Çetin Arşivi.

F.14-Şâh Sultân Tekkesi mescid-tevhidhânesinin dıştan görünüşü onarımdan sonraki hâli (2017) Nuran Çetin Arşivi.

F.15-Şâh Sultan Tekkesi mescid-tevhidhânesinin üstten görünüşü. Onarımdan önceki hâli (2012) www.tas-istanbul.com/portfolio-view/eyup-bahariye-sah-sultan-camii/ sitesinden alınmıştır.